Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2017, nr 2 (21) • Studies in Law: Research Papers 2017, No. 2 (21)
ISSN 1689-8052 • e-ISSN 2451-0807

Anna Kościółek
dr, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Rzeszowski

Upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych w świetle zmian mających na celu ułatwienie dochodzenia wierzytelności

Wprowadzenie

Zadaniem postępowania zabezpieczającego jest udzielenie natychmiastowej i tymczasowej ochrony prawnej po to, by całe postępowanie w sprawie mogło osiągnąć swój cel[1]. Tymczasowy charakter ochrony prawnej udzielanej w tym postępowaniu oznacza, że ochrona ta jest ograniczona w czasie. To z kolei stwarza potrzebę dokładnego określenia końca tej ochrony. Zniweczenie skutków udzielonego zabezpieczenia związane jest zaś w szczególności z jego upadkiem. Będąca przedmiotem niniejszego opracowania analiza problematyki upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych dokonywana jest w związku ze zmianami, jakie w obszarze postępowania zabezpieczającego wprowadzone zostały ustawą z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności[2]. Podstawowym celem tej ustawy jest wzmocnienie praw i gwarancji dla wierzycieli, w szczególności tych z sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Cel ten jest realizowany poprzez szereg zmian legislacyjnych, wśród których znajdują się m.in. zmiany zmierzające do zwiększenia efektywności postępowania zabezpieczającego[3]. Jednym z problemów zidentyfikowanych w obszarze odzyskiwania należności są bowiem trudności w szybkim i skutecznym zabezpieczeniu roszczenia przed lub w toku postępowania sądowego oraz w skorzystaniu z niego po uwzględnieniu powództwa.

---

1 F. Zedler, *Upadek zabezpieczenia*, [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 923.

2 Dz.U. z 2017 r., poz. 933.

3 Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności, Druk Sejmowy VIII kadencji nr 1185.

Zmiany wprowadzone wspomnianą ustawą w regulacji postępowania zabezpieczającego obejmują m.in. dotychczasowe brzmienie art. 754^1 k.p.c., a więc przepisu, który odnosi się do kwestii upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Wskazane w art. 754^1 k.p.c. przyczyny upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych powinny oczywiście zostać uzupełnione o katalog z art. 742 § 1, art. 743^1 § 4 oraz art. 744 k.p.c, gdyż tylko takie ujęcie pozwala na kompleksową i całościową analizę tego rodzaju konstrukcji prawnej i enumeratywne wyliczenie przesłanek leżących u podstaw upadku[4]. Jednakże z racji przyjętego przedmiotu niniejszego opracowania, zaprezentowane poniżej uwagi zostaną ograniczone do przepisu art. 754^1 k.p.c., a dokładnie do zmian, jakim uległ on na mocy ustawy mającej na celu ułatwienie dochodzenia wierzytelności. Wspomniany przepis, wprowadzony do systemu prawnego obowiązującą od 5 lutego 2005 r. ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[5], znajduje zastosowanie w postępowaniu zakończonym orzeczeniem co do istoty sprawy (wyrokiem, postanowieniem kończącym postępowanie nieprocesowe), uwzględniającym zabezpieczone roszczenie o świadczenie pieniężne. Jego odpowiednikiem w postępowaniu dotyczącym zabezpieczenia roszczeń innych niż pieniężne jest art. 757 k.p.c., który został objęty zmianami analogicznymi do tych, które wprowadzono w treści art. 754^1 k.p.c. – dalsze wywody będą więc aktualne także w odniesieniu do przypadków, gdy na mocy art. 757 k.p.c. dochodzi do upadku zabezpieczenia roszczenia innego niż pieniężne.

Dokonane w treści art. 754^1 k.p.c. zmiany polegają na wydłużeniu okresu upadku zabezpieczenia po wygraniu sprawy przez powoda oraz zmianie zasad obliczania terminu upadku zabezpieczenia po wydaniu orzeczenia.

Termin upadku zabezpieczenia

Uregulowanie zawarte w art. 754^1 k.p.c nie miało odpowiednika w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 5 lutego 2005 r. Na gruncie przepisów przyjmowano, że uzyskanie przez uprawnionego orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie i możliwość jego wykonania w trybie egzekucyjnym nie wywierało skutku wobec wydanego wcześniej tytułu zabezpieczającego[6].

---

[4] M. Pieróg, *Upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych – wybrane zagadnienia*, [w:] *Współczesne problemy postępowania cywilnego. Zbiór studiów*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, Toruń 2015, s. 313–314.

[5] Dz.U. z 2004 r., nr 172, poz. 1804.

[6] D. Zawistowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 172–173.

W konsekwencji uprawniony mógł uzyskać obok tytułu zabezpieczającego także tytuł wykonawczy, a stan wynikający z istnienia obu tytułów mógł utrzymywać się przez długi okres. Sytuacja taka była oczywiście niekorzystna dla obowiązanego. Dlatego też wprowadzono ujętą w treści art. 754^1 k.p.c. zasadę, że zabezpieczenie upada po upływie określonego w tym przepisie czasu. Przepis ten, zapobiegając równoległemu istnieniu tytułu zabezpieczenia i tytułu wykonawczego, chroni zatem interes obowiązanego (na podstawie postanowienia udzielającego zabezpieczenia uprawnionemu), przeciwko któremu zapadło także prawomocne orzeczenie uwzględniające roszczenie uprawnionego[7]. Niemniej jednak, z perspektywy ochrony interesu wierzyciela, wątpliwości mogło budzić, czy w analizowanym przepisie terminy upadku zabezpieczenia zostały określone prawidłowo.

Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem art. 754^1 § 1 k.p.c., zabezpieczenie roszczenia pieniężnego upadało zasadniczo po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu. Ujęty w art. 754^1 § 1 k.p.c. termin miesięczny, w założeniu ustawodawcy miał wystarczyć uprawnionemu, by na podstawie orzeczenia, w którym uwzględniono roszczenie, wszczął postępowanie mające na celu wykonanie orzeczenia z wykorzystaniem udzielonego zabezpieczenia[8]. Jednakże w wielu przypadkach – ze względu na czas oczekiwania na ewentualny środek zaskarżenia orzeczenia, czas potrzebny na sporządzenie odpowiednich pism w celu nadania klauzuli wykonalności i doręczenie korespondencji pomiędzy powodem a sądem oraz czas oczekiwania na dobrowolne spełnienie przez dłużnika świadczenia – zabezpieczenie upadało z mocy prawa przed wszczęciem egzekucji. Taka sytuacja pozbawiała zaś uprawnionego możliwości skorzystania z udzielonego zabezpieczenia, nawet jeśli zakończone postępowanie rozpoznawcze potwierdziło, że przysługuje mu zabezpieczone roszczenie. Dlatego też wspomniany okres miesięczny słusznie uznano za zbyt krótki, a jedna ze zmian wprowadzonych na mocy ustawy zmierzającej do ułatwienia dochodzenia wierzytelności wydłuża okres upadku zabezpieczenia, o którym mowa w art. 754^1 § 1 k.p.c., do dwóch miesięcy.

Ogólna zasada wyrażona w art. 754^1 § 1 k.p.c. znajduje zastosowanie w odniesieniu do przypadków zabezpieczenia roszczeń pieniężnych określonych w art. 747 pkt 2–5 k.p.c. Odrębna regulacja dotyczy zaś spraw, w których zastosowano środki zabezpieczenia określone w art. 747 pkt 1 i 6 k.p.c., a zatem zajęto ruchomości, wynagrodzenie za pracę, wierzytelności z rachunku

---

7 E. Stefańska, *Komentarz do art. 754^1 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Art. 506–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 489.

8 Z. Woźniak, *Komentarz do art. 754^1 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego – postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2012, s. 102.

bankowego, inną wierzytelność lub inne prawo majątkowe albo ustanowiono zarząd przymusowy nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego, względnie zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego (art. 754^1 § 2 k.p.c.). W sprawach tych zabezpieczenie upadało dotychczas, jeżeli uprawniony w terminie dwóch tygodni od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie nie wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych. Przepis art. 754^1 § 2 k.p.c. został jednak objęty zmianami analogicznymi jak w przypadku art. 754^1 § 1 k.p.c. Termin, po którym następuje upadek zabezpieczenia, wydłużono do jednego miesiąca, co należy ocenić pozytywnie. Jak bowiem wskazuje się w literaturze[9], wszczęcie egzekucji, która w świetle art. 754^1 § 2 k.p.c. jest wymagana, by nie nastąpił upadek zabezpieczenia, jest uzależnione od dysponowania przez wierzyciela tytułem wykonawczym, a wyjątki od tej reguły nie są liczne (np. art. 768^1 k.p.c.). Oznacza to, że wierzyciel we wskazanym w tym przepisie terminie musi złożyć wniosek o nadanie temu orzeczeniu klauzuli wykonalności oraz wniosek o wszczęcie egzekucji, co w wielu przypadkach czyniło wątpliwą możliwość przeciwdziałania niekorzystnym skutkom upadku zabezpieczenia. Samo bowiem postępowanie klauzulowe trwa niekiedy dłużej, niżby to wynikało ze wskazanego w art. 781^1 k.p.c. terminu 3 dni od dnia złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności. Przyjęte aktualnie rozwiązanie wciąż ochrania dłużników przed zbytnim odwlekaniem przez wierzycieli decyzji o wszczęciu egzekucji, a jednocześnie stwarza mniejsze prawdopodobieństwo wystąpienia sytuacji, gdy zabezpieczenie upada w efekcie kuriozalnych wydarzeń, jak choćby tego, że tytuł wykonawczy nie został wierzycielowi doręczony w terminie.

Wydłużenie wskazanych w art. 754^1 k.p.c. terminów upadku zabezpieczenia należy ocenić tym bardziej pozytywnie, że są one terminami materialnoprawnymi o charakterze zawitym, a więc nie podlegają przywróceniu[10]. Należy oczywiście pamiętać, że upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych określonych w art. 747 pkt 2–5 k.p.c. następuje po upływie wskazanego w art. 754^1 § 1 k.p.c. terminu, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej albo jeżeli inaczej nie postanowi sąd. Ostatnie ze wspomnianych zastrzeżeń oznacza, że do czasu upadku zabezpieczenia uprawniony może złożyć wniosek o określenie przez sąd innego terminu upadku zabezpieczenia. Rozstrzygnięcie w tym przedmiocie może być zawarte zarówno w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia, orzeczeniu merytorycznym zasądzającym zabezpieczone świadczenie, jak i w samodzielnym postanowieniu, które może być wydane

[9] D. Zawistowski, *op. cit.*, s. 175.
[10] F. Zedler, *op. cit.*, s. 940.

także po wydaniu prawomocnego orzeczenia merytorycznego uwzględniającego roszczenie[11]. W literaturze dopuszcza się możliwość oznaczenia innego terminu upadku zabezpieczenia także w odniesieniu do spraw, o których mowa w art. 754^1 § 2 k.p.c.[12]. Zauważa się w szczególności, że w przypadku gdy termin przewidziany na potrzeby zgłoszenia wniosku o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych okaże się zbyt krótki, uprawniony może wystąpić do sądu o wyznaczenie innego terminu niż przewidziany w przepisie art. 754^1 § 2 k.p.c.[13]. Decyzja w przedmiocie określenia innego terminu upadku zabezpieczenia należy jednak zawsze do sądu, przy czym przepisy procedury cywilnej nie zawierają żadnych wskazówek, jakimi okolicznościami powinien kierować się sąd wyznaczający inny termin upadku zabezpieczenia. W tym kontekście w literaturze podkreśla się, iż jest to dopuszczalne jedynie w wyjątkowych sytuacjach, w szczególności gdy merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy nie daje uprawnionemu jeszcze możliwości egzekucyjnej realizacji zabezpieczonego roszczenia (np. z uwagi na jego niewymagalność)[14] oraz że sąd powinien mieć na uwadze, aby bez uzasadnionych przyczyn nie przedłużać okresu obowiązywania zabezpieczenia, które ze swej natury ma tymczasowy charakter[15]. Rozwiązanie to pozwala zatem co prawda zapobiegliwemu i starannemu wierzycielowi zwrócić się do sądu, który ustanowił zabezpieczenie roszczenia pieniężnego, z wnioskiem o wydłużenie okresu trwania tego zabezpieczenia ponad standardowy termin, ma ono jednak charakter wyjątkowy, a jego zastosowanie pozostawione zostało uznaniu sądu. Tym samym, ustawowe wydłużenie terminów upadku zabezpieczenia wydaje się rozwiązaniem zapewniającym lepszą ochronę wierzycielowi, jako że gwarantuje mu *ex lege* dłuższy okres na potrzeby złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji lub wniosku o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych, przy jednoczesnym zachowaniu możliwości wnioskowania na dotychczasowych zasadach o wyznaczenie terminu dłuższego niż określony w art. 754^1 § 1 lub 2 k.p.c.

Zasady obliczania terminu upadku zabezpieczenia

Inne zmiany w regulacji upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, które zostały wprowadzone na mocy ustawy zmierzającej do ułatwienia dochodze-

---

11 J. Jagieła, *Komentarz do art. 754^1 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3: *Komentarz. Art. 730–1088*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2015, s. 107.

12 *Ibidem*, s. 108; Z. Woźniak, *op. cit.*, s. 104.

13 J. Jagieła, *op. cit.*, s. 108.

14 E. Stefańska, *op. cit.*, s. 490.

15 A. Jakubecki, *Komentarz do art. 754^1 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 730–1217*, red. A Jakubecki, Warszawa 2017, s. 104.

nia wierzytelności, objęły zasady obliczania terminu upadku zabezpieczenia. W dotychczasowym stanie prawnym powstawały bowiem wątpliwości w zakresie określenia momentu, od którego powinien być liczony termin upadku, co prowadziło niekiedy do bardzo daleko idących błędów, które mogły być bezlitośnie wykorzystane przez przeciwnika procesowego[16]. Sugerowano nawet, że istnieje możliwość prowadzenia przez obowiązanego taktyki procesowej opartej na wniesieniu apelacji z brakami w celu doprowadzenia do upadku zabezpieczenia[17]. Dotyczyło to tych przypadków, w których od orzeczenia został w terminie wniesiony środek zaskarżenia, który następnie odrzucono jako niedopuszczalny.

Problem związany z określeniem momentu, od którego powinien być liczony termin upadku, pojawił się choćby w sprawie, która stała się przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego[18]. W sprawie tej powódka uzyskała zabezpieczenie dochodzonego roszczenia pieniężnego, które następnie zostało uwzględnione wyrokiem z 27 maja 2010 r. Wyrok ten został jednak zaskarżony w ostatnim dniu terminu, tj. 5 lipca 2010 r., przy czym apelacja pozwanego została odrzucona w efekcie jej nieopłacenia. Zażalenie pozwanego na postanowienie odrzucające apelację zostało oddalone 27 listopada 2012 r. Z kolei 20 grudnia 2012 r. powódka złożyła wniosek o przedłużenie skuteczności zabezpieczenia, który został oddalony z uwagi na upadek zabezpieczenia, który nastąpił z upływem miesiąca od uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego powództwo, a więc 6 sierpnia 2010 r. Zażalenie na to postanowienie wniosła powódka. W trakcie rozpatrywania tego zażalenia powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które Sąd Apelacyjny przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W skierowanym do SN pytaniu prawnym SA podnosił, że przyjęcie, iż w przypadku odrzucenia środka zaskarżenia upadek zabezpieczenia następuje wraz z pierwszym dniem po upływie terminu do jego wniesienia, może wywoływać kuriozalne wręcz skutki. Takie oznaczenie momentu uprawomocnienia się wyroku, od którego wniesiono odrzucony środek zaskarżenia, powoduje bowiem, że wskazany w art. 754^1 § 1 k.p.c. termin do upadku zabezpieczenia może w praktyce upłynąć przed dniem, w którym jest możliwe nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi uwzględniającemu zabezpieczone roszczenie i wszczęcie na jego podstawie egzekucji przeciwko obowiązanemu. Takich konsekwencji zdaniem SA nie można zaś akceptować. W rezultacie, SA opowiedział się

[16] S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego. Glosa do uchwały SN z 18.10.2013 r., III CZP 64/13*, MoP 2015, nr 24, s. 1332.

[17] Idem, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego zabezpieczonego poprzez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową*, „Palestra" 2016, nr 4, s. 59.

[18] Uchwała SN z dnia 18 października 2013 r., III CZP 64/13, OSNC 2014, nr 7–8, poz. 70.

za poglądem, że upadek zabezpieczenia, o którym stanowi art. 754^1 § 1 i 2 k.p.c., nie może nastąpić przed datą, w której jest możliwe wydanie orzeczenia stwierdzającego prawomocność wyroku uwzględniającego zabezpieczone roszczenie. Inna wykładnia tego przepisu zdaniem SA pozbawiałaby bowiem uprawnionego możliwości skorzystania z udzielonego zabezpieczenia, gdy w zakończonym postępowaniu rozpoznawczym potwierdzi się, że przysługiwało mu zabezpieczone roszczenie.

Odnosząc się do tak ujętego zagadnienia, SN wykluczył możliwość interpretacji zasugerowanej przez SA i uznał, że nie można zastąpić momentu uprawomocnienia się wyroku chwilą, w której możliwe jest stwierdzenie tej prawomocności. Jednocześnie SN zauważył, że przedstawione zagadnienie prawne dotyczące problemów z oznaczeniem daty upadku zabezpieczenia sprowadza się właściwie do pytania o to, w którym momencie wyrok staje się prawomocny. Ma to szczególne znaczenie w przypadku, w którym wyrok ten został zaskarżony w terminie i przez uprawniony podmiot, ale apelacja dotknięta była brakami formalnymi lub fiskalnymi, co doprowadziło do jej odrzucenia. Pytanie sprowadza się zatem do tego, czy postanowienie o odrzuceniu apelacji (lub innego środka zaskarżenia) ma wpływ na datę uprawomocnienia się orzeczenia. W tej kwestii prezentowane są zaś dwa stanowiska. Według pierwszego z nich, które w przedmiotowej sprawie wydawał się przyjmować Sąd Okręgowy, postanowieniu temu można przypisać wywoływanie wstecznych skutków, takich samych, jakie wywołuje zarządzenie o zwrocie pisma procesowego. To z kolei oznacza, że czynność strony polegająca na wniesieniu środka zaskarżenia jest bezskuteczna i nie może sprawić, że zaskarżone orzeczenie stanie się prawomocne w innym terminie niż obliczony zgodnie z przepisami określającymi długość terminu do zaskarżenia orzeczenia, a więc następnego dnia po upływie terminu do jego zaskarżenia. Tak ujęty pogląd znalazł wyraz w uzasadnieniu wyroku SN z dnia 10 marca 1993 r.[19], w uzasadnieniu postanowienia SN z dnia 8 sierpnia 1995 r.[20] i w literaturze[21]. Drugie stanowisko, przyjęte w przedmiotowej sprawie przez SN, uznaje natomiast, że nie ma podstaw do przypisania wstecznego skutku postanowieniu o odrzuceniu apelacji. Postanowienie to wywołuje skutki działające na przyszłość, co oznacza zasadniczo, że dopiero wydanie tego postanowienia sprawia, że prawidłowo wszczęte postępowanie apelacyjne należy uznać za zakończone. Uznanie, że możliwość przypisania wyrokowi formalnej prawomocności należy wiązać z zakończeniem postępowania apelacyjne-

[19] I CRN 19/93, OSNCP 1993, nr 11, poz. 205.

[20] II CRN 83/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 167.

[21] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t 1: *Komentarz. Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2013, s. 776.

go, wywołało z kolei potrzebę rozstrzygnięcia, czy chwilę uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku należy oznaczyć na podstawie daty wydania postanowienia o odrzuceniu apelacji w związku z nieuzupełnieniem jej braków, czy też według daty prawomocności tego postanowienia. W odpowiedzi na tak ujęte pytanie SN stwierdził, że pewność co do tego, że wyrok sądu pierwszej instancji pozostanie niezmieniony lub nieuchylony można mieć nie wcześniej niż z chwilą uprawomocnienia się postanowienia odrzucającego apelację. Tak ujęte stanowisko SN zostało w literaturze ocenione pozytywnie, a nawet stało się podstawą rozważań co do zasadności wprowadzenia zmiany w przepisie art. 754^1 § 1 k.p.c.[22].

Na zasygnalizowane powyżej problemy związane z ustaleniem momentu, od którego powinien być liczony termin upadku zabezpieczenia w przypadkach odrzucenia środka zaskarżenia od orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie, odpowiedział nie tylko SN, ale również polski ustawodawca. Twórcy ustawy mającej na celu ułatwienie dochodzenia wierzytelności słusznie bowiem uznali, że powód, w zakresie udzielonego mu zabezpieczenia, nie powinien być obarczany potencjalnymi konsekwencjami wniesienia apelacji po upływie przepisanego terminu, nieopłacenia apelacji czy nieuzupełnienia jej braków w wyznaczonym terminie. Gdyby bowiem pozostać przy dotychczasowym rozwiązaniu, zgodnie z którym termin upadku zabezpieczenia liczony jest od chwili uprawomocnienia się orzeczenia, to w praktyce nadal prawdopodobne byłyby sytuacje, kiedy upadek ten poprzedzałby wydanie postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia, a tym samym zabezpieczenie stawałoby się właściwie bezużyteczne. Ryzyko takie wynikało z braku jednolitości poglądów – zarówno w orzecznictwie, jak i w nauce. Dlatego też, w efekcie dokonanej zmiany, termin upadku zabezpieczenia po wydaniu orzeczenia w odniesieniu do powyższych przypadków liczony jest nie od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie, lecz od uprawomocnienia się orzeczenia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia wniesionego przez obowiązanego (art. 754^1 § 1 k.p.c.). Taki sam sposób obliczania terminu upadku zabezpieczenia przewidziano również dla spraw, w których udzielono zabezpieczenia przy zastosowaniu art. 747 pkt 1 lub pkt 6 k.p.c. (art. 754^1 § 2 k.p.c.).

Efektem analizowanej zmiany w zakresie zasad obliczania terminu upadku zabezpieczenia jest nie tylko wyjaśnienie dotychczasowych wątpliwości powstających w związku ustaleniem momentu, od którego powinien być liczony termin upadku zabezpieczenia w przypadkach, w których od orzeczenia został w terminie wniesiony środek zaskarżenia, który następnie odrzucono

[22] S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego. Glosa…*, s. 1332.

jako niedopuszczalny – ale również modyfikacja wspomnianego momentu w przypadku, gdy apelacja (lub inny środek zaskarżenia) została wniesiona po upływie przepisanego terminu. Należy bowiem pamiętać, że uchybienie terminowi przewidzianemu dla wniesienia apelacji powoduje bezskuteczność czynności polegającej na jej wniesieniu, co oznacza, że czynność taka nie może mieć wpływu na określenie daty, z którą wyrok stał się prawomocny[23]. Z perspektywy upadku zabezpieczenia – na gruncie dotychczasowego stanu prawnego – oznaczało to, że w razie odrzucenia apelacji wniesionej po upływie przepisanego terminu orzeczenie stawało się prawomocne następnego dnia po upływie terminu do jego zaskarżenia i od tego momentu rozpoczynał się bieg terminu upadku zabezpieczenia. Analizowane zmiany sprawiły natomiast, że w takiej sytuacji bieg terminu upadku zabezpieczenia rozpoczyna się wraz z uprawomocnieniem się postanowienia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia, co odpowiada celowi ustawy zmierzającej do ułatwienia dochodzenia wierzytelności.

Dalsze zmiany w treści art. 754[1] k.p.c.

Na zakończenie rozważań poświęconych zmianom w zakresie regulacji upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych warto zasygnalizować, że zmiany w treści art. 754[1] k.p.c. dokonane na mocy ustawy zmierzającej do ułatwienia dochodzenia wierzytelności stanowią jedynie część modyfikacji, jakim poddany zostaje ten przepis. Należy bowiem pamiętać, że wkrótce ulegnie on kolejnej zmianie, która będzie efektem uznania przepisu art. 754[1] § 1 k.p.c. – w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową – za niezgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji RP[24].

Do zakwestionowania konstytucyjności przepisu art. 754[1] § 1 k.p.c. doszło w sprawie, w której skarżący uzyskał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, a następnie – na podstawie nieprawomocnego nakazu – uzyskał zabezpieczenie przez obciążenie nieruchomości dłużnika hipoteką przymusową, która została wpisana na pierwszym miejscu w księdze wieczystej. Po uprawomocnieniu się nakazu zapłaty, skarżący wystąpił o nadanie klauzuli wykonalności, a po doręczeniu stosownego postanowienia sądu, złożył wniosek o wszczęcie egzekucji. Mimo to, po upływie miesiąca od uprawomocnienia się nakazu zapłaty, doszło do upadku zabezpieczenia, gdyż skarżący nie złożył wniosku o wydłużenie tego terminu. Wedle dominującej linii orzeczniczej

[23] Uchwała SN z dnia 18 października 2013 r., III CZP 64/13, OSNC 2014, nr 7–8, poz. 70.
[24] Wyrok TK z dnia 25 października 2016 r., SK 71/13, OTK ZU A, poz. 81.

sądów powszechnych[25], przewidziany w art. 754^1 § 1 k.p.c. skutek w postaci upadku zabezpieczenia nie jest bowiem w żaden sposób powiązany z postawą uprawnionego wierzyciela. Stanowisko takie przyjmowane jest również w literaturze[26], choć prezentowany jest też pogląd przyjmujący, że upadek zabezpieczenia przewidziany we wspomnianym przepisie nie jest związany wyłącznie z upływem wskazanego terminu, lecz następuje, jeśli uprawniony w ciągu tego terminu nie złoży wniosku o wszczęcie egzekucji[27]. W przedmiotowej sprawie sąd uznał jednak, że ostatnie ze wspomnianych stanowisk nie daje prawa do odstąpienia od stosowania jednoznacznego w swej treści przepisu art. 754^1 § 1 k.p.c., a może co najwyżej dawać podstawy do formułowania postulatu jego zmiany. Konsekwencją upadku zabezpieczenia był natomiast fakt, że wierzytelność skarżącego została na zasadach ogólnych objęta układem w postępowaniu upadłościowym dotyczącym dłużnika, co w rezultacie zniweczyło szanse skarżącego na pełne zaspokojenie jego wierzytelności. Odnosząc się do tak ujętej sytuacji, Trybunał Konstytucyjny stwierdził w szczególności, że ustawowy mechanizm ujęty w art. 754^1 § 1 k.p.c. prowadzi *de facto* do kreacji pozornej ochrony prawa majątkowego przez zabezpieczenie, które staje się od razu nieskuteczne, a w rezultacie jest nie do przyjęcia i nie może być utrzymywany w systemie.

W efekcie uznania art. 754^1 § 1 k.p.c. – w zakresie, w jakim odnosi się on do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową – za niezgodny z Konstytucją, przepis ten straci moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw, do czego doszło 29 grudnia 2016 r.[28]. W okresie między ogłoszeniem wspomnianego wyroku a utratą mocy obowiązującej przez art. 754^1 § 1 k.p.c., prawodawca powinien dokonać niezbędnej zmiany prawa, czemu służyć ma projekt ustawy z dnia 7 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o księgach wieczystych i hipotece[29]. Projekt ten przewiduje postulowaną już w literaturze[30] zmianę polegającą na uzupełnie-

[25] Zob. postanowienie SO w Szczecinie z dnia 28 czerwca 2013 r., II Ca 246/13; postanowienie SA w Krakowie z dnia 17 kwietnia 2013 r., I ACz 727/13; postanowienie SA w Poznaniu z dnia 10 grudnia 2014 r., I ACz 1962/14. Orzeczenia dostępne na stronie https://orzeczenia.ms.gov.pl.

[26] M. Walasik, *Sposoby zabezpieczania roszczeń*, [w:] *Postępowanie zabezpieczające*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2016, s. 371–372 (System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 5); Z. Woźniak, *op. cit.*, s. 103.

[27] T. Ereciński, *Komentarz do art. 754^1 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4: *Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 786; J. Jagieła, *op. cit.*, s. 106.

[28] Dz.U. z 2016 r., poz. 2199.

[29] Druk Sejmu VIII kadencji nr 2064.

[30] Z. Woźniak, *op. cit.*, s. 103.

niu treści art. 754^1 § 1 k.p.c. o zastrzeżenie, że zabezpieczenie upada, chyba że uprawniony wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych. Tym samym, powyższa zmiana ma objąć zarówno ten sposób zabezpieczenia, do którego wprost odnosił się wspomniany wyrok TK, czyli hipotekę przymusową, jak i inne sposoby zabezpieczenia, o których mowa w art. 747 pkt 3–5 k.p.c. Dokonanie zmiany szerszej niż to wynika z potrzeby dostosowania systemu prawa do rozstrzygnięcia wydanego przez TK słusznie tłumaczy się podobieństwami zachodzącymi między hipoteką przymusową a innymi sposobami zabezpieczenia, o których mowa w art. 747 pkt 3–5 k.p.c. Jeżeli chodzi o ustanowienie zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urządzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu, to wybór między tą formą a hipoteką przymusową determinowany jest wyłącznie ustaleniem, czy dla danej nieruchomości jest prowadzona księga wieczysta. Z kolei zakaz zbywania ograniczonego prawa rzeczowego, jakim jest spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, pełni identyczną funkcję jak wspomniany zakaz zbywania nieruchomości. Również podobieństwo hipoteki ustanawianej według przepisów prawa cywilnego i tzw. hipoteki morskiej każe kształtować dotyczące ich regulacje w pełni symetrycznie.

Podsumowanie

Analiza problematyki upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, dokonywana w świetle ustawy mającej na celu ułatwienie dochodzenia wierzytelności, pozwala na stwierdzenie, że wprowadzone zmiany odpowiadają celowi tej ustawy, gdyż powinny przyczynić się do wzmocnienia pozycji wierzyciela. Tak należy bowiem oceniać zmiany zmierzające do ograniczenia problemów, jakie do tej pory występowały w związku ze skorzystaniem z udzielonego zabezpieczenia po uwzględnieniu powództwa.

Zmiany te wyrażają się w szczególności w wydłużeniu terminów, po upływie których następuje upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych po prawomocnym zakończeniu postępowania, co ma zapobiegać przypadkom upadku zabezpieczenia z mocy prawa jeszcze przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego. Ustawowe wydłużenie terminów upadku zabezpieczenia wydaje się rozwiązaniem zapewniającym lepszą ochronę wierzycielowi, jako że gwarantuje mu dłuższy niż dotychczas okres na złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji lub wniosku o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych, który nie jest zależny od decyzji sądu. Jednocześnie aktualna pozostaje możliwość wnioskowania o wyznaczenie terminu dłuższego niż określony w art. 754^1 § 1 lub 2 k.p.c.

Zmiany w przepisach regulujących upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych zmierzają do poprawy pozycji wierzyciela również poprzez mody-

fikację zasad obliczania terminów upadku zabezpieczenia. Rozwiązanie to ma eliminować problemy powstające w związku z przypadkami odrzucenia środka zaskarżenia od orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie. Na skutek wprowadzonych zmian nie jest już bowiem możliwe, aby w razie zaskarżenia orzeczenia wskazany w art. 754^1 § 1 k.p.c. termin do upadku zabezpieczenia mógł w praktyce upłynąć przed dniem, w którym jest możliwe nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi uwzględniającemu zabezpieczone roszczenie i wszczęcie na jego podstawie egzekucji przeciwko obowiązanemu.

Na marginesie niniejszych rozważań należy dodać, że wspomniany powyżej cel powinien zostać osiągnięty również dzięki nadchodzącym zmianom, które wynikają z konieczności dostosowania systemu prawa do rozstrzygnięcia wydanego przez TK, a które wyrażają się w przyjęciu, że zabezpieczenie upada, chyba że uprawniony wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych. Do tej pory upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych zasadniczo następował po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie, a wierzyciel nie miał żadnego wpływu na dalsze istnienie tytułu zabezpieczającego. Wyjątek obejmował jedynie roszczenia pieniężne zabezpieczone przy zastosowaniu art. 747 pkt 1 lub 6 k.p.c. – w tych bowiem przypadkach upadek zabezpieczenia nie jest bezwarunkowy, a określona aktywność wierzyciela może doprowadzić do tego, że upadek zabezpieczenia nie nastąpi. Jednakże z chwilą wprowadzenia wspomnianej zmiany rozwiązanie takie będzie miało zastosowanie do każdego sposobu zabezpieczania roszczeń pieniężnych, co przyczyni się do wzmocnienia pozycji wierzycieli. Jak słusznie zauważa się w literaturze, taka regulacja pozwala bowiem, aby uprawniony sam, poprzez swoje działanie, decydował, jak dalej potoczy się los zabezpieczenia, co zapewnia mu należytą ochronę, nie niwecząc jednocześnie *ratio legis* art. 754^1 k.p.c.[31].

Na koniec warto odpowiedzieć na pytanie, czy nowelizacja art. 754^1 k.p.c. pozwala na zachowanie należytych proporcji między dokonanym wzmocnieniem pozycji wierzyciela a zapewnianą przez ten przepis ochroną interesów obowiązanego. Wydaje się, że odpowiedź jest pozytywna. Przepis ten w zmienionym brzmieniu odpowiednio wyważa bowiem dwie racje. Z jednej strony zabezpiecza obowiązanego przed nadmiernym i nieuzasadnionym obciążeniem ze strony udzielonego zabezpieczenia, z drugiej zaś – zapewnia, że zabezpieczenie to można rzeczywiście wykorzystać wówczas, gdy w zakończonym postępowaniu rozpoznawczym potwierdzi się, że zabezpieczone roszczenie rzeczywiście przysługiwało.

[31] S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia…*, „Palestra" 2016, nr 4, s. 59.

Abstract
The annulment of the security of monetary claims

The article addresses the issue of the annulment of the security of monetary claims. The analysis is carried out in the light of changes introduced under the Act of 7 April 2017 on Amendments to Certain Acts to Facilitate Debt Recovery. The abovementioned changes are intended in particular to increase the effectiveness of the proceedings to secure claims by trying to eliminate problems that have arisen in relation to the use of the security after allowing the claim. Such aim is to be achieved mainly by the changes in the content of the Article 754^1 of the Code of Civil Procedure, which include: extension of the period of the annulment of the security after the plaintiff has won the case and modification to the rules for the calculation of the period of the annulment of the security after the judgment has been issued. The article also refers to the further direction of amendments to the Article 754^1 which result from claiming the Article 754^1 § 1 – to the extent that this provision refers to the security by encumbering the real estate with compulsory mortgage – as incompatible with the Constitution.

Key words: securing monetary claims, collapse of collateral, period of the annulment of the security, rules for calculation of the period of the annulment of the security

Streszczenie
Upadek zabezpieczenia roszczeń pieniężnych w świetle zmian mających na celu ułatwienie dochodzenia wierzytelności

Artykuł poświęcony został problematyce upadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Analiza dokonywana jest w świetle zmian wprowadzonych w regulacji postępowania zabezpieczającego na mocy ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności. Modyfikacje te zmierzają w szczególności do zwiększenia efektywności postępowania zabezpieczającego poprzez próbę wyeliminowania problemów, jakie ujawniły się w związku ze skorzystaniem z zabezpieczenia po uwzględnieniu powództwa. Tak zdefiniowanym celom służyć mają przede wszystkim zmiany dokonane w treści art. 754^1 k.p.c., polegające na wydłużeniu okresu upadku zabezpieczenia po wygraniu sprawy przez powoda oraz zmianie zasad obliczania terminu upadku zabezpieczenia po wydaniu orzeczenia. Na koniec rozważań zasygnalizowano również dalszy kierunek zmian, jakim poddany zostanie art. 754^1 k.p.c. w związku z uznaniem przepisu art. 754^1 § 1 k.p.c. – w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową – za niezgodny z Konstytucją.

Słowa kluczowe: zabezpieczenie roszczeń pieniężnych, upadek zabezpieczenia, termin upadku zabezpieczenia, zasady obliczania terminu upadku zabezpieczenia